

Három heti villanyospénz...

(A Szege budapesti munkatársától.) Érdekes új színház alakult most Pesten.

A színház neve ennyi: *Színház*. Most tartotta bemutatóelőadását. Egyszerű a neve, egyszerű az eszközei, egyszerű a szándéka és mindaz, amit akar, amit mutatott, ami létrehozta: tiszteletreméltó, becsületes és örvedetes.

Nem Koroda Pál titkos drámáiról előtt nyitott kaput ez az új színház. Nem feltűnésvágy ösztökélt pénzes embert nevének forgalomba hozására. Nem komolyan kiabált reklámmal árulnak dilettánsok komisz portékát. A Színház azoknak az íróknak a színháza, akiknek évek óta hevernek színházaknál elfogadott darabjuk és ezek a darabok még nem érték meg, hogy előadásra kerüljenek. A Színház azt akarja bebizonyítani, hogy a szingazgatók aggályoskodása, amely folytán ezek a darabok nem tudnak eljutni a színpadi deszkákig — megokolatlan. Ez az aggályoskodás többnyire azt tartalmazza, hogy ezek a porosodó színpadi művek szépek ugyan, irodalmiak ugyan, művésziek ugyan, elismert írók munkái ugyan, de nem színpadra valók, mert a közönség a színházban szórakozni akar. És ezt a bemutatóval be is bizonyította. A Színház ünnepnap délelőttönként tartja előadásait. A bemutatón *Deák Gyula Berzsenyi estéje* című színművét adták...

És itt tovább nem a bemutatóról, nem a sikerről írunk, amelyről elmondtam máshol is véleményemet, hanem arról a nagyszerű lelkesedésről és törhetetlen ambícióról, amellyel a pesti színházak művészei állanak a Színház szolgálatába. És az íróról.

A Színház nem üzleti vállalkozás. Alig tud fizetni valamit a szerzőknek és a kölcsönszínészeknek és ezek nem kimélve éjszakákat, amelyeken aludhatnának, energiát, amelyet másra is fordíthatnának, időt, amelyet mással is tölthetnének: dolgoznak tüzzel, szerelmesen, babonásan, lázzal, mintha felülről valami nagy: szent küldetés kaptak volna. És nem volt még ilyen bemutató, nem azért, mert a három felvonást szokatlan, halotti csöndben hallgatta végig a közönség, hanem azért, mert ez a bemutató nem hozott annyit az íróknak, amennyiből egy új kalapot vásárolhatók volna és nem adott annyit a szereplő színészeknek, amennyi felért volna azzal az összeggel, amelyet a három heti próbajárás alatt elvillanyosoztak.

Hősei ezek a mai megérett, rongyolt, szerencsétlen életnek. Bámulom őket és szeretem őket. Ha akármelyiktől megkérdezném, hogy miért harcol véresen, izzadva, leikesen — azt hiszem, nem tudna felelni. Csak küzd a szépségért, mert ez a csunya idő is termel bajnokokat a népnek. Itt élnek a sivár jelenben és tudnak hevülni kétkedés nélkül, hittel, bátran, feszülő mellel. A tőzsde hullámai toronyba csapnak körülöttük, a gazdasági élet épülete recseg-ropog, mindenki a pénzért rohan, a rongyos

rongytalan akar lenni, a rongytalan biboruhát akar ölteni, haldoklók élni akarnak, az élők félistenekké akarnak nőni és ők nem akarnak pénzt: villanyospénzért mutatnak valamit, ami drága nekik és amiről hiszik megdönthetetlen hittel, hogy drágaság, érték.

Hirös korcsmák, nírös korcsmázók.

(A Szege tudóstól.) Szege és az alkohol sohasem voltak idegenek egymástól. A lomha alföldi város éjszakai élete korántsem olyan nagyvonalú, hogy a fővároséhoz lehetne hasonlítani. Itt nem lüktet a pezsgő ereje az erekben és a divatos konyakok zamata sem ingerli a garatot.

— *Bőlevű korcsmák, szűkszavu magyarok* — hallottam egyszer egy poéta szájából a szegedi Tisza-parton: ez Szege. Szögedében csakugyan bőven telik a korcsmákból. Egyszer passzióból végigszámláltam a Kossuth Lejos-sugarút apró borivóit és kiderült, hogy minden ötödik házra esik egy korcsma, minden polgárra egy akó bor. Mindez még nem jelenti azt, hogy Szege mindenki iszik. De vannak, akik állandóan isznak. A sötét, olvadó utcák, iucskos sikátorok mentén napról-napra ismétlődő arcok nevetik bele szédült életük örömet az éjszakába. És a rozszant korcsmák borítas abroszai körül estéknként azonos szemek örködnek a vörösbű literesekre. Ilyenkor, disznótorok táján, még sürűbb a füst a pállott borozók szögleteiben. Ilyenkor nem is válogatnak az emberek a lokálok között. Egyikbe ki, másikba be, nagy vándorélet élnek az éjszakai, szűkszavu magyarok.

— Rossz korcsma nincsen, csak jó van — mondta *Beretyka* bácsi, még a nyár delén, mikor a tiszaparti *Husza* vendéglőben sarkaltam mellette az asztal. *Beretyka* bácsi személyszállító fuvaros minőségében mutatkozott be és a szaga mindenben igazolta, hogy *Beretyka* ur valóban fuvaros. Gyógyíthatatlan szerelme a jó lónak, meg a jó bornak. Számtalan ezrest legyezgetett az orrom előtt és váltig bizonygatta, hogy milyen rossz sora van a bérkocsisnak. *Beretyka* ur nagyon emlékezetembe férközött a fenti mondasárol s azóta mindig mély hódolattal köszöntöm őt, ha fölényes pillantását felém dobja a bakról, amelyen elvonul előttem a megrendelt cél felé hajtatva.

A kocsisok azok közé az emberek közé tartoznak, akik állandó vendégei a korcsmáknak. A hirös korcsmák előtt mindig akad egy-két pihenő konflis, álmos lovakkal, türes bakokkal, míg a gazda beat időzik a depóban és pálinkát csurgat a torkára azzal az ürüggyel, hogy fázik. Ilyen konflislandot találunk minden éjjel özvegy *Onozó Poldiné* korcsmája előtt. *Onozó Poldiné* üzemenek multja *Tömörkény Pista* nevéhez fűződik. A hirös lóca mellett most célszőrű szögény embörök szopogatják a vörös

Csodálatosan megható és becses ezeknek az embereknek a buzgalma és törekvése. A pesti sajtó is megérezte ezt és karjaira emelte a kísérletezést, amelynek a neve: Színház. Ez kötelessége is volt.

Rab Gusztáv.

ítókát s szegények nem tudják, nem sejtik, hol ülnek. *Onozó Poldiné* korcsmája nagyon megváltozott, mióta a *Tömörkény-fajta* szóltalan emberek kihalófélben vannak. *Poldiné* maga is korszakos változáson ment keresztül. A krajcárvalutáról áttért a fillérvalutára, a forintról a koronára. De nagyon sok baja van a luxus-, meg a forgalmi blankettával. Ezzel a rendszerrel még nem tudott megbarátkozni. Egy cédulát akasztott ki a falra ferdén elrajzolt sorokkal:

Értesitem tisztelt vendégeimet, hogy ezen helyiség a hatóság által fényüzési helylyé nyilvánított. Özvegy Onozó Lipótné.

Poldi néni vendégei között nem lehet disztíngválni. Aki oda bekerül, az rabja lesz a bornak és a demokracianak. Sok az idegen, a pesti vendég, sok az átvonuló vidéki, aki mind kóstolozni akar a hirös halpaprikásból a nevezetős vendéglőben. Az állandó vendégek közül kelet akad mostanában, akik a közfigyelemre érdemesek lehetnek. *Papp Ferkó*, meg a *Klein* ur. Mindketten kardalosok a szegedi társulatban s előadás után *Poldiné*hez mennek dalolni, mert hát a színházban nem adhatják ki eléggé a hangjukat. De itt érces hangjukra megrezzen a bor a vézta poharakban s a vendégek szájatva hallgatják, hogy nem a Tisza partján fekszik ez a csárda...

Ezt a nótát inkább a *kegyelmes asszony*nál lehetne énekelni. Nem a Tisza partján van ugyan, de azért piros bor járja itt is. *Raffay Ferkó* polgári borozója jöhet számításba leginkább azon korcsmák közül, amelyek a jó üzletmenettel dicsőségével büszkélkedhetnek. *Raffayné* *kegyelmes asszony* jó főzte, meg a *Ferkó* jó szive itt a vonzó. *Raffayné* mindenkit megetet, *Ferkó* bátyánk meg a bor mámoros királya. *Raffayné* vacsoráztatja a színház drámai erőit: *Klenovits Gyurkát*, meg barátait és nála vacsorázik a *Schrötter* doktor, a befutott és induló poéták titkos barátja. A tanári asztal is régi darabja a korcsmának és *Turóczy Miskát* is megleptem egyszer-másszor a fehér abrosz boros partján. *Körmendy Mátyás* itt komponálta a II. kerületi választás haditerveit s mert a tervek nem váltak be, elég ok van a szolid napesti búbanatra.

Raffay Ferkó nagy barátja a bohémeknek. Régi szegedi újságírók emlékeit őrzí szívében és különösen a *Simonka Gyurkát*, meg a *Tabéry Gézát* emlegeti. De mindennél büszkébb a *kegyelmes ur* a borára.

százezer embere volt. Csak negyven ezer volt, annak is nagyrésze fegyvertelen gyülelész. *Miksa* császár nagy hadával Komáromnál állt, de kisebb gondja is nagyobb volt Szigetvárnál. Nem udvari vadászat kötötte le, hanem — vizahalászat. S mikor *Zrinyi Miklós* elveszett, a közhangulat az volt, hogy „az jámbor urat szántszándékkal elveszejték, ha akarják vala, megsegíthetik vala azt”. A szigetvári hőst a budai basa nagy katonai pompával temettette el, fejét pedig drága szövetekbe takarva küldte el a császárnak. *Magyar* levelet is küldött vele, amiben ezt írja: „Énnekem jó szomszédom volt és az ő halálán most is bánkodom. Tisztességet teszem neki, testét is eltemetttem, fejét is tisztességből elküldöm. Kár volna, olyan vitézlő urnak testét, hogy az madarak ennék”. A császár pár hét múlva válaszolt a levélre. Persze németül. A *Zrinyinek* felt tisztességet azonban egy szóval se köszöni meg.

Még vérlázítóbb a *Kollonits* esete. Ez becsületes *Kollonits* volt, nem *Lipót*, a *bibornok*, hanem *Szigfrid*, a katoná. *Miksa* császár keresztfia, a Dunán inneni kerület főkapitánya, a lévai vár ura. Olyan hűséges embere a császárnak, hogy a zsoldosait a magáéból fizette s negy vagyonából itt-ott maradt. Mikor az udvar már félm... tehát az időben óriási összeg...

neki, akkor ad audiendum Bécsbe hívták s azzal az ürüggyel, hogy *Bocskay*val cimborál, börtönbe vetették. Hosszu rabsága alatt minden vagyonát elkobozták s mikor a magyar országgyűlés követelésére szabadon bocsátották, internálták a lévai várba, melyet visszadták neki, de katonai felügyelet alá helyezték. A megtört ember hamarosan meghalt, az őrség koporsóba dugta a vár nagytermében. Ott feküdt tizenöt esztendeig temetetlen, mert az udvari kamara elkobozta ugyan a hagyatékkal együtt a várat is, de a főur temetéséről nem gondolkozott. A holttestet tizenöt év múlva fedezte fel valami ott kocsorgó udvari tanácsos és azonnal utasítást kért az udvartól, hogy mit csináljon a holttesttel, mert a szobára szükség volna. Azt a császári rendeletet kapta, hogy temettesse el, de éjjel, titokban, hogy sokba ne kerüljön. („Damit hindurch Ihrer Majestät nichts aufgeladen werde.”)

Én nem tudom, hogy a magyar Habsburg-párt mit szól ehhez a könyvhöz, amely annál veszedelmesebb, minél távolabb áll tőle minden politikai szándék, — de ha olyan sok pénzüik van, mint a hogy hirtik, akkor jó volna a könyv minden példányát elvásárolni a magyar közönség elől, mert hisz az nem sok hivat fog szerezni a Habsburg-gondolatnak. Én minden esetre idejekorán kimentek

belőle egy szegedi adatot.

Károly császár, a *Mária Terézia* apja, aki — jobb nem keresni, milyen módon és áron — megszavaztatta hű magyarjaival a pragmatika sanctiót, nagy műgyűjtő volt. A műgyűjtés módját elődeitől tanulta el: rendeletet adott ki, hogy az Erdélyben található műemlékeket és műbecsű régiségeket mind gyűjtsék össze és szállítsák Bécsbe. Az udvar rekviráló biztosai három szállítóhajót raktak meg erdélyi műtárgyakkal, a három dereglye le is uszott a Maroson Szegeedig, itt azonban az egyik elsüllyedt. *Octavius Dörtsch* szegedi sóellenőr 1723. október 10-én kelt jelentése szerint a hajó tele volt nagyértékű kövekkel. („Mit kostbaren Steinen und Antiquitäten.”) Az akkori szegedi generális, *Comte de Billes* félt a császár haragjától, azért *Belgrádból* hajósokat és szerszámokat hozatott a hajó kiemelésére. Husz nap kiindulás után fölszínre is került a hajó, de akkor nagyon roppant (akkoriban a sós hajók csak facövekkel voltak összetákolva) és darabokra törve visszazuhan a vízbe.

E szerint az értékes kövek és antikvitások — köztük bizonyosan római szobrok is — ma is itt vannak a Tisza fenekén. Majd egyszer, ha nagyon nagy lesz a pótlódó, megkeressük őket. Csak először tisztázni kell, hogy ki fizeti utánuk a luxusadót.